

NINA PILKE

Muodikas meemi?

***Super*-alkuisten sanojen merkityspiirteistä, käyttöyhteyksistä ja levinneisyydestä**

1. Johdanto

Viime vuosina on etenkin suomenkielisissä lehtiteksteissä alkanut esiintyä *super*-alkuisia ilmauksia. Tuttujen ja vakiintuneiden *supermarkettien* ja *supertähtien* rinnalle näyttäisi ilmaantuneen myös koko joukko uusia sanoja kuten *superhelle*, *superlehmä*, *superrekka*, *superverkko*, *supervuosi* ja *superlauantai*. Tässä artikkelissa käsittelen *super*-alkuisten sanojen merkityspiirteitä ja käyttöyhteyksiä sekä pohdin etuliitteen levinneisyyden taustalla olevia syitä ja etuliitteen käytön seurauksia.

Kotimaisten kielten keskuksen ajankohtaisten sanojen luetteloissa vuosilta 2010–2015 on mukana yksi *super*-alkuinen sana (*superruoka* 2010), joten niitä ei ole viime vuosina sanastettu kovin runsaasti. Kielenhuoltajat ovat kuitenkin kiinnittäneet huomiota *super*-alkuisiin sanoihin jo 1990-luvun alkupuolella. Matti Punttila (1990) toteaa tuolloin julkaistussa *Kielikellon* artikkelissa, että absoluuttisten superlatiivien liikakäytön taustalla on mainosten ja uutisten tekijöiden kilpailu lukijoista. Hänen mukaansa vierasperäisiin etuliitteisiin turvaudutaan, koska niiden uskotaan olevan kotoperäisiä aineksia voimakkaampia. Tuloksena on kuitenkin yleensä tyyliiltään arkisempi teksti eikä *superrohke*-tyyppisten adjektiivien intensiteetti kasva. Tämän vuoksi vierasperäinen etuliite sopii Punttilan mukaan vain muutamiin termistyneisiin attribuutteina käytettäviin yhdysadjektiivihin, kuten *superraskas* ja *ultralyhyt* kaksiosaisissa termeissä *superraskas sarja* ja *ultralyhyet radioaallot*. Tältä pohjalta on mielenkiintoista tarkastella, esiintyykö tämän tutkimuksen aineistossa termejä, ja mikäli esiintyy, mitä erikoisaloja ne edustavat. Minna Pyhälähti (2015) kirjoittaa liioittelun olevan mainonnan eilinehto, joten *huipuille*, *hypereille* ja *supereille* on käyttöä. *Superhelteen* lisäksi on käytössä *jymyhelle* tai *jytkyhelle*. Myös Kaija Parko (2010) sivuaa asiantuntijablogissaan helleilmiötä toteamalla lämpöennätysten rikkomisen olevan iso uutinen, jota kilpailuyhteiskunnassa seurataan tunti tunnilta.

Tässä kontekstissa *super-* ja *megahelle* haastavat kilpaan sekä paikkakunnat että yksityiset ihmiset ja lisäävät draaman tuntua.

Avoimena järjestelmänä kieli mahdollistaa sanaston jatkuvan uusiutumisen, jolloin vanhoja käsitteiden nimityksiä poistuu ja uusia tulee tilalle (ks. Länsimäki 1995; Allén, Gellerstam & Malmgren 1989). Myös olemassa olevat sanat saavat uusia merkityksiä, ja merkityksenmuutoksia koskevat tutkimukset aina Mikael Agricolan kielestä nykypäivään osoittavat, kuinka mielenkiintoisesti ja usein varsin hämmästyttävästikin sanan merkitys on voinut muuttua 500 vuoden aikana (Kolehmainen 1995). Kun tietty sana tai ilmaus leviää nopeasti ja sitä aletaan suosia kielenkäytössä, voidaan puhua muotisanasta (Panellius & Steinby 1970, 3; Pulkkinen 1981). Itse termiä *muotisana* ei pidetä täysin onnistuneena, koska käsite kattaa sekä sosiaalisesti hyväksytyt sanat (*inneord*) että sosiaalisesti hyväksymättömät sanat (*slang*) (vrt. Andersson 1985, 164–176). Myös Sari Maamies (2010) pitää *muotisanaa* ongelmallisena terminä. Niin ikään sen käyttö kielenhuollon perusteluna on ongelmallista, koska muotisanat pysyvät usein kielenkäyttäjien suosiossa pidempään kuin muoti yleensä. Aarre Huhtala (1989, 127) pohtii mahdollisuutta käyttää ilmiöstä *statussana*-termiä. *Statussan* hän määrittelee sanaksi, jolla on kielenkäyttäjän silmissä statusta, jota hän pitää hienona ja hyvänä ja jonka avulla hän tavoittelee kielellistä ja usein muutakin statusta.

Muotisanojen ongelma on Paavo Pulkkinen (1981) mukaan niiden merkityksen hämärtyminen ahkerassa käytössä: ”Huolettomat kirjoittajat tarraavat sumeilematta suosikkeihinsa, milloin niiden merkityssisältö edes summittaisesti vastaa mielessä liikkuvia ilmaisutarpeita. Näin muotisanat sysivät tieltään toisia sanoja, jotka tarkemmin vastaisivat ajatuksia.” Uusien sanojen taustalla voi olla myös taloudellisen edun tavoittelu. Myönteistä kuvaa voidaan luoda esimerkiksi markkinoimalla tuotetta ympäristö-, käyttäjä- tai lapsiystävällisenä. Muotisanojen luetteloissa useimmat sanat näyttäisivät olevan substantiiveja ja adjektiiveja. Muotisanamaisesti yleistyneitä etuliitteitä esimerkiksi Huhtalan (1989) 180 sanan muotisanaluettelossa ovat *eko-*, *etä-* ja *lähi-*.

Yhtenä mielenkiintoisena mahdollisuutena näen *super*-alkuisten sanojen tarkastelun *meemisanoina*. Määrittelen tällaisen sanan kulttuuriin sisältyväksi yksiköksi, joka siirtää jäljittelyn avulla memeettistä informaatiota eteenpäin valinnan, muuntelun ja periytymissen periaatteita noudattaen. Toisiaan ylläpitävät meemit voivat muodostaa meemipleksin, jonka olennaisena piirteenä on parempi kopioituminen ryhmän jäsenenä kuin yksinään. (Vrt. Blackmore 2000, 39–46.) Samoin kuin uskonto meemipleksisenä rakennelmana ylläpitää ajatusta kuoleman jälkeisestä elämästä, myös meemisanojen rakennelman voi olettaa tuottavan etenkin median kautta välitetynä tietynlaista ideologiaa.

Tutkimuksen lähtökohdan muodostavat muiden kielentutkijoiden (ks. edellä sekä luvussa 5) tekemät havainnot tietynlaisten sanojen usein synkronisesti asemoidusta käytön lisääntymisestä. Omat tutkimukseni *täsmä*-alkuisista sanoista 2000-luvun taitteessa tarjoavat analyysimallin tutkimukselle (Pilke 1999; 2002). Tuolloin selvitin erilaisen sanaesiintymien pohjalta, kuinka etuliitteen perusmerkitys näkyy *täsmä*-alkuisissa yhdyssanoissa ja millaisia muita semanttisia merkityksiä sanoihin on liitetty, sekä sitä, onko ilmausten joukossa erikoisalojen termejä. Tässä artikkelissa tarkastelen vastaavasti

super-alkuisia sanoja ja teen myös joitakin vertailuja näiden kahden tutkimuksen tulosten välillä.

Tämän tutkimuksen aineisto on kerätty päivälehdistä (sekä printtimediasta että sähköisestä arkistosta), ilmaisjakelulehdistä, mainoksista ja internetistä kahdentoista kuu-kauden aikana (kesäkuu 2014 – toukokuu 2015). Artikkelissa tarkastelen ensin *super*-etuliitteen historiaa ja kehitystä kolmen suomen nykykielen keskeistä sanastoa kuvaavan sanakirjalähteen valossa, minkä jälkeen käyn läpi tutkimukseni aineistonkeruuta ja -rajausta koskevat valinnat sekä sen menetelmälliset lähtökohdat. Tämän jälkeen seuraavat määrällisen analyysin tulokset (esiintymät) sekä laadullisen analyysin tulokset (merkityspiirteet ja termimäisyys). Lopuksi pohdin etuliitteen levinneisyyden taustalla olevia syitä yleensä sekä sen levinneisyyden seurauksia erityisesti meemin käsitteen pohjalta.

Sanaesiintymien osalta tutkimus on määrällinen. Merkityspiirreanalyysissä sovellan laadullista kontekstisidonnaista vertaavaa lähilukua eli selvitan tekstikontekstien pohjalta *super*-alkuisten sanojen merkityksiä suhteessa toisiinsa. Sanojen levinneisyyden tarkastelussa lähtökohdana ovat terminologian teoria (termimäisyys ja erikoisalan käsitteen sisältö), muotisanojen liikakäytön kriteeristö ja memetiikka (kopioitumisen periaatteet).

2. Super sanakirjalähteissä

Tämä luku keskittyy *super*-etuliitteen perusmerkityksiin sekä *super*-alkuisten hakusanojen esiintymiin yhdessä etymologisessa ja kolmessa suomen kielen keskeistä sanastoa kuvaavassa sanakirjassa. Vanhimman tässä käyttämäni suomen kielen sanakirjan (*Nyky-suomen sanakirja*) osalta tarkastelen lähemmin sellaisten hakusanojen merkityksiä, joiden käyttö on joko suomen nykykielessä rajallista tai kielitieteen näkökulmasta keskeistä. Merkitysten selvittämiseksi olen tutkinut myös muita sanakirja- ja ensyklopedialähteitä sekä tehnyt hakuja Google-hakukoneella. Sanakirjojen esiintymät esitän kattavasti, eli mukana ovat kaikki *super*-alkuiset hakusanat, myös johdokset (esim. *superlatiivinen*) ja yhdyssanat, joiden alkuosana on *super*-yhdyssana (esim. *superfosfaattitehdas*).

Vierassanojen etymologisen sanakirjan (VES) mukaan *super*-etuliitteen lähtökohdana on latinan vastaava etuliite, jonka merkitys on 'yläpuolella', 'ylhäällä', 'yläpuolelle', 'ylös', 'yli' ja indoeurooppalainen juuri **uper(i)-* 'yläpuolella'. *Super* ilmaisee sanakirjan mukaan latinan 'ylempää', 'ylintä', 'parempaa', 'suurempaa' tai 'äärimmäistä'. Esimerkkinä sana-artikkelissa mainitaan *supernormaali* merkityksessä 'normaalin ylittävä'. Sanakirjassa on yksi *super*-alkuinen hakusana: *superlatiivi*.

Nyky-suomen sanakirja (NS)¹ sisältää hakusanan *super*-. Sanakirjan mukaan ilmaus esiintyy vierasperäisten yhdyssanojen alkuosana ja merkityksessä 'ylä-', 'yli-', 'erinomainen', 'liika'. *Super*-alkuisia hakusanoja *Nyky-suomen sanakirjassa* on 11 kappaletta, joista

1 *Nyky-suomen sanakirjan* uusintapainokset ovat täsmälleen samanlaisia kuin vuonna 1961 ilmestynyt 1. painos, joka perustuu vuonna 1938 lopetettuun aineistonkeruuseen (Haarala 1994).

yhdelle on annettu synonyyminen ilmaus (alla suluisia): *superdreadnought*, *superfosfaatti*, *superfosfaattitehdas*, *superfosfaattiteollisuus*, *superintendentti*, *superkargööri*, *superlatiivi*, *superlatiivimuoto*, *superlatiivinen*, *superoksidi*, *supervastaanotin* (*superheterodyne*). Kielitieteen *superlatiivin* ja samanalkuisen kahden muun hakusanan lisäksi sanat kuuluvat pääasiassa tekniikan ja kemian aloille. *Superlatiivin* sanakirja kuvaa adjektiivin tai adverbien vertailuasteeksi, joka ilmaisee, että jollakin on ominaisuutta eniten. Laajemmassa ja kuvailevassa merkityksessä tätä yliastetta ilmaisevaa sanaa voidaan käyttää ’erittäin ylistävistä, kehuvista lausunnoista, arvosteluista yms.’ (NS s. v. *super-*) Sekä *superdreadnought* että *supervastaanotin* (*superheterodyne*) luokitellaan ensisijaisesti 1900-luvun alkupuolelle puolustuksen ja sodankäynnin termeihin kuuluviksi. Ensiksi mainittu oli aikansa suurin taistelulaivatyyppi, jonka ”tykistön kaliberi oli vielä suurempi kuin *dreadnoughtin*” (NS). Jälkimmäinen on puolestaan Edwin Armstrongin vuonna 1918 keksimä radiovastaanotin, joka kykeni tuottamiensa taajuuksien avulla häiritsemään muita vastaanottimia (Jokinen 2006). Sanakirjan kahdesta toimijanimityksestä ensimmäiselle eli *superintendentille* annetaan merkitykset ’Saksan evankelisessa kirkossa lähinnä piispaa vastaava kirkkopiihikunnan ylin johtomies’, ’myös eräiden muiden kirkkokuntien vastaavista johtomiehistä’, ’myös eräiden rajamaiden, syrjäseutujen tms. hiippakuntien esimiehistä’ ja ’vars. Amerikan oloista: toimiston, liikkeen, tehtaan, järjestön tm. johtaja; tarkastava korkeahko virkamies’ (NS). *Superkargööri* kuvataan sana-artikkelissa seuraavasti: ”eräänlainen rahtauksen valvoja joka seuraa laivan mukana ostaaksensa ja myydäksensä lasteja, laatiaksensa tilintekoja y.m.” (NS). Kyseisiä korkea-arvoisia valvoja on ollut erityisesti Ruotsin Itä-Intian komppanialla ja heitä on tervehditty kahdeksalla tykinlaukauksella (Tietosanakirja s. v. *superkargööri*).

Suomen kielen perussanakirjassa (PS) *super-*etuliitteen katsotaan *Nykysuomen sanakirjan* tapaan olevan vierasperäisten sanojen alkuosa. Perusmerkityksissä on jonkin verran eroa sanakirjojen välillä. *Nykysuomen sanakirjan* neljästä perusmerkityksestä on mukana ’yli-’, jonka lisäksi mainitaan uusina merkityksinä ’erittäin’, ’hyvin’, ’huippu’ ja ’hyper’. Lisäksi ilmaus esitetään tässä sanakirjassa usein arkisena omaperäisissä sanoissa antamalla esimerkit *superhieno*, *-vaikea*, *-ale*, *-tarjous*. *Super-*alkuisia hakusanoja sanakirjassa on 17, joista yhdellä on rinnakkainen kirjoitusasu (alla suluisia). Samoja hakusanoja *Nykysuomen sanakirjassa* ja *Suomen kielen perussanakirjassa* on kolme: *superfosfaatti*, *superlatiivi* ja *superlatiivinen*. Uusia sanoja ovat *superego*, *superlatiivisuus*, *supermarket* (*supermarketti*), *supermies*, *supermyrkky*, *supernova*, *superraskas*, *superrikas*, *supersooninen*, *supertankkeri*, *supertietokone*, *supertähti* ja *supervalta*.

Kielitoimiston sanakirjassa (KTS) *super-* kuvataan arkisiksi luokiteltuja esimerkkejä myöden samalla tavalla kuin *Suomen kielen perussanakirjassa*. Lisäyksenä on artikkelin lopussa oleva tieto siitä, että alkuosa on taipumaton tai vaillinaisesti taipuva. *Super-*alkuisia hakusanoja sanakirjassa on 21, joista kahdelle on annettu synonyymi (alla suluisia). Jommankumman tai kummankin edellä läpikäydyin kahden sanakirjan kanssa yhteisiä hakusanoja ovat *superego*, *superfosfaatti*, *superjulkkis*, *superlatiivi*, *superlatiivinen*, *superlatiivisuus*, *supermarketti* (*supermarket*), *supermies*, *supermyrkky*, *supernova*, *superraskas*,

superrikas, supersooninen, supertankkeri, supertähti ja supervalta. Uusia sanoja ovat *superruoka, supersankari, supersuurpujottelu* ja *supervuoro (supervuoropari)*.

Kokoava yhteenvedo *super*-alkuisista hakusanoista yhtäläisyyksineen ja eroineen kolmessa suomen kielen sanavaroja ja yleiskieltä kuvaavassa sanakirjassa on esitetty taulukossa 1.

Taulukko 1. *Super*-alkuiset hakusanat kolmessa suomen kielen sanakirjassa.

Hakusanat	Nykysuomen sanakirja (N=11)	Suomen kielen perussanakirja (N=17)	Kielitoimiston sanakirja (N=21)
Merkitys	'ylä-', 'yli-', 'erinomainen', 'liika'	'yli-', 'erittäin', 'hyvin', 'huippu', 'hyper'	
Sanakirja-kohtaiset	superdreadnought, superfosfaattitehdas, superfosfaattiteollisuus, superintendentti, superkargööri, superlatiivimuoto, superoksidi, supervastaanotin		superruoka, supersankari, supersuurpujottelu, supervuoro
Osittain yhteiset		superego, superjulkkis, superlatiivisuus, supermarket, supermies, supermyrky, supernova, superraskas, superrikas, supersooninen, supertankkeri, supertietokone, supertähti, supervalta	
Yhteiset	superfosfaatti, superlatiivi, superlatiivinen		

Taulukko 1 osoittaa, että *super*-alkuiset hakusanat ovat lisääntyneet *Nykysuomen sanakirjan* yhdestätoista *Kielitoimiston sanakirjan* kahteenkymmeneen yhteen hakusanaan. Vaikka kaikkien kolmen sanakirjan yhteinen aines kattaa vain kolme sanaa, kahden uusimman sanakirjan yhteinen aines muodostaa suurimman kategorian eli 17 sanaa. Eniten vain yhdessä sanakirjassa esiintyviä *super*-alkuisia sanoja on vanhimmassa, *Nykysuomen sanakirjassa*. Taru Kolehmainen (1978) mukaan sanakirjan ulkopuolelle on jäänyt varsinkin erikoisalojen sanoja, koska tarkoituksena on ollut esitellä suomen kielen keskeiset sanavarat. Tähän suhteutettuna vain tässä sanakirjassa esiintyviä ja erikoisaloihin kuuluvia *super*-alkuisia sanoja on suhteellisen monta eli kahdeksan kappaletta kaikkiaan 11 tapauksesta.

Risto Haarala (1994) toteaa, että 33 vuotta *Nykysuomen sanakirjan* valmistumisen jälkeen valmistuneessa *Suomen kielen perussanakirjassa* on keskitytty elävään yleiskieleen kilpailematta aina viisikymmenluvulta lähtien julkaistujen satojen erikoisalojen sanakirjojen kanssa. *Perussanakirjassa* ei ole yhtään yksinomaan siinä esiintyvää *super*-alkuista hakusanaa ja hakusanoista yhteensä 14 on yhteisiä uusimman, *Kielitoimiston sanakirjan*, kanssa. Joukossa on myös termeiksi luokiteltavia ilmauksia sekä kolme adjektiivia.

Aineistoni uusimmassa sanakirjassa esiintyvistä *super*-alkuisista hakusanoista kaksi on urheiluun liittyviä, mikä on uusi ilmiö verrattuna kahteen aiempaan sanakirjaan. *Kielitoimiston sanakirja* pyrkii kuvaamaan kielen yleistä, vakiintunutta ja tyyppillistä ainesta, ja vaikka kieleen kuuluu myös harvinaisia ja tilapäisiä aineksia, nämä eivät kuulu sanakirjaan. Hakusanoina voi sanakirjan esittelytekstin mukaan olla myös usein joukkoviestimissä esiintyviä erikoisalojen termejä. (KTS.)

3. Aineisto

Aiempi, *täsmä*-alkuisia sanoja koskeva tutkimukseni (ks. Pilke 1999; 2002) kattaa yhteensä 55 erilaista *täsmä*-alkuista sanaa. *Täsmä*-aineisto on kerätty kevään 1997 ja kevään 2001 välisenä aikana eri lähteistä (sanomalehdet, aikakauslehdet, iltalehdet, asiakaslehdet, ilmaisjakelulehdet, mainokset sekä internet) epäsystemaattisesti havainnoiden. *Super*-alkuisia sanoja olen kerännyt kesäkuun 2014 ja toukokuun 2015 välisen ajan samalla periaatteella, minkä lisäksi tein toukokuussa 2015 systemaattisen haun *Helsingin Sanomien* sähköisessä Hae uutisista -palvelussa.

Super-alkuisia sanoja poimiessani olen rajannut tutkimuksen ulkopuolelle yksilökäsitteisiin viittaavat nimet eli henkilöiden, eläinten, yritysten, tuotteiden ja tapahtumien nimet. Tällaisia ovat esimerkiksi *Super-Obama*, *Supercell* ja *Super-Ada* (naisille ja tytöille suunnattu it-alan tapahtuma). Yksilöitä määrittävät attribuutit kuten esimerkiksi *superhurri*, *superkoomikko* ja *superori* sen sijaan sisältyvät aineistoon. Urheilulajien sarjatasojen nimitykset (esim. *superpesis*) ja moniosaiset yhdyssanat, joiden alkuosana on *super*-yhdyssana (esim. *supermiespaita*, *supermiesefekti*) on myös rajattu aineiston ulkopuolelle (vrt. edellä sanakirjan *superfosfaattitehdas*). Näiden rajausten jälkeen aineisto koostuu yhteensä 734 erilaisesta *super*-alkuisesta sanasta.

Sekä *täsmä*- että *super*-alkuisia sanoja poimiessani olen hakenut erilaisia sanoja, en kartoittanut sanojen esiintymistiheyttä. Vakiintuneisuuden selvittäminen on kuitenkin mielenkiintoinen tutkimuskohde, jonka otan tarkasteluun tutkimuksen seuraavassa vaiheessa. Esimerkiksi *täsmä*se ja *supertähti* vaikuttaisivat esiintyvän tiheästi ja myös erilaisissa konteksteissa.

Painettu aineisto kattaa 16 eri lähdetä, joista olen poiminut 47 eri sanaa. Tämä vastaa keräämiäni *täsmä*-sanojen määrää (55 sanaa). Erona on, että *super*-alkuisia sanoja löytyi lähes saman verran jo vuoden aikana, kun *täsmä*-sanoja keräsin neljä vuotta. Aikavälillä 1.–17.5.2015 tehdyt haut *Helsingin Sanomien* sähköisestä arkistosta tuottivat 687 erilaista *super*-alkuista sanaa. Pääosa niistä esiintyy vuosina 2012–2015 ilmestyneissä lehdissä. Haut on tehty syöttämällä hakusanaksi aakkosellisesti *supera**, *superb**, *superc** jne. Tämä hakutapa antaa tulokseksi sanat, joissa on tarkastelun kohteena oleva etuliite. Se rajaa samalla pois sellaiset sanomalehtitekstissä tiheästi esiintyvät sanat kuten ammattiliitto *SuPer*. Tämän jälkeen olen käynyt haun tuloksena löytämäni yhteensä 7 464 sanaa läpi aakkosittain ja tehnyt edellä esitetyt rajaukset. Lisäksi olen pyrkinyt huomioimaan synonymian lukemalla samaa käsitettä edustavat sanat (esim. *superjuniori* ja *superjunnu* sekä *superselfie* ja *supermeitsie*) yhdeksi esiintymäksi.

Taulukko 2. *Super*-alkuiset osumat ja aineistosanat *Helsingin Sanomissa* aakkosittain.

Haku	Osumia	Aineistosanoja	Haku	Osumia	Aineistosanoja
a	152	16	n	233	19
b	305	5	o	55	12
c	420	5	p	906	49
d	48	10	q	1	-
e	49	15	r	195	23
f	100	9	s	1027	71
g	93	4	t	1451	73
h	167	40	u	11	4
i	171	20	v	459	60
j	153	27	y	103	13
k	302	89	z	4	2
l	345	53	ä	19	6
m	694	61	ö	1	1
Yht.				7464	687

Taulukossa 2 esittelen *Helsingin Sanomien* sähköisestä arkistosta poimimani *super*-alkuisten sanojen määrät (osumat) ja tutkimukseen mukaan ottamieni eri ilmausten määrät (aineistosanat) aakkosittain.

Polysemia-analyysi ei vielä tässä vaiheessa kata systemaattisesti koko aineistoa. Sanaesiintymissä on oletettavasti siis mukana myös vielä havainnoimattomia eri käsitteisiin viittaavia samanmuotoisia sanoja (ks. esimerkiksi *supervuosi* seuraavassa luvussa). Aineiston käsitteiden määrä voi tämän vuoksi erota jonkin verran sanojen määrästä. Polysemia on mielenkiintoinen ilmiö uudismuodosteiden kontekstissa. *Täsmä*-alkuisia sanoja koskeva tutkimukseni osoitti esimerkiksi sen, että *täsmäaseella* ei enää tarkoiteta vain tarkasti maaliin kohdennettavissa olevaa asetyyppiä (ks. Länsimäki 1995), vaan sanaa käytetään myös metaforanomaisesti kuvaamaan tietyllä seudulla toteutettavaa valtakunnallista veteraanikeräystä ja sen tarpeellisuutta. *Super*-alkuisia sanojen osalta esimerkiksi sanan *supertietokone* kohdalla on viitteitä käsitteen muuttumisesta. Supertietokone oli 1960-luvulla lanseerattu, aikaisempaa nopeampi ja laskentakapasiteetiltaan tehokkaampi tietokone. Internethaku sanalla *supertietokone* näyttää vuonna 2015 tuottavan sekä tähän vanhaan käsitteeseen liittyviä termejä että myös muun muassa ironiaa ja kompakysymyksiä ymmärtävän tai vaikkapa sään muutoksia simuloimaan kykenevän uudemman tekniikan nimityksiä (vrt. Yle 2013; 2015). Käsitteen alan laajenemisen ja uuden käsitteen muodostumisen rajapinta on tällaisten käsitteiden kohdalla liukuva.

Useampiosaisia ilmauksia ei ole eritelty tässä artikkelissa omiksi osumikseen, joten esimerkiksi *supernopea* määrittää kaikkia seuraavia sanoja: *juna*, *nettiyhteys*, *verkko*,

punkki, robotti, laser, leikkaus, asfalttite, rata, ohjus, kenttä, ruoho, luistelija, hyökkääjä, äänilihas. Tällaiset sanaesiintymät tarjoavat sekä merkityspiirteiden että käyttöyhteyden osalta useita jatkotutkimusmahdollisuuksia. Koska *Helsingin Sanomien* sähköinen arkisto päivittyy jatkuvasti, sen kautta tehty haku kuvastaa juuri hakuhetken, eli tässä tapauksessa vuoden 2015 toukokuun alun tilannetta. Pääosa aineiston sanoista on substantiiveja. Myös adjektiiveja esiintyy kuitenkin varsin runsaasti, esimerkiksi *superdynaaminen, superiloinen, superjännittävä, superkallis, superkova, superlahjakas, supermoderni, supermakea, supernäyttävä, superonnellinen, superpuhdas, superrikas, supersielukas, superterveellinen, supervaarallinen, superystävällinen ja superälykäs.* Sanojen kirjoitusasu vaihtelee jonkin verran. Osassa on käytetty yhdysmerkkiä ja lainausmerkkejä (esim. *superisä/superisä, ”supersijoittaja”*), minkä voi olettaa kertovan ilmausten vakiintumattomuudesta.

4. Merkityspiirteet

Kaisa Häkkisen (2008) mukaan ihmisen ikuisen vertailun, kilpailun ja voittamisen tarve näkyy myös kielen rakenteessa. Substantiivien aste-eroja ja taustalla olevien käsitteiden hierarkioita ilmaistaan vertailumuotojen puuttuessa esimerkiksi yhdyssanojen määriteosien (*valhe – emävalhe*) tai prefiksien (*tähti – supertähti – megatähti*) avulla. Häkkisen toteamus siitä, että vertailulle ja sen ilmaisekeinoille asettaa rajoja vain äärimmillen viritetty mielikuvitus, näyttäisi toteutuvan myös *super*-alkuisissa sanoissa.

Sanoihin liitetyillä mielikuvia luovilla merkityksillä halutaan usein herättää vastaanottajassa tietynlainen reaktio suhteessa kuvattavaan ilmiöön (vrt. Kalliokoski 1995, 13–18). *Täsmä*-sanoista poiketen *super*-alkuisten sanojen joukossa on sekä positiivisia että myös negatiivisia mielikuvia luovia merkityksiä, kuten *superfiasko* ja *superhuijari*.

Tutkimus osoittaa, että kaikkiin aineistoni 734 sanaan sisältyy jossakin määrin sanakirjoissa annettuja perusmerkityksiä. Niihin liitettävissä olevat semanttiset piirteet voidaan jakaa kahdeksaan pääryhmään: 1) ajallisesti rajattu tarjonta (tarjous tai valikoima), 2) edullinen, 3) ominaisuuksiltaan erinomainen, 4) onnistuja, taitava, 5) paljon tuottava, tehokas, 6) suuri, laaja-alainen, 7) tunnettu, vaikutusvaltainen ja 8) voimakas, vahva.

Edellä esitetty semanttisten piirteiden luokittelu on kaiken luokittelun tavoin karkea. Luokittelun lähtökohta on aina pääpiirteenä pitämäni merkitys ja monen sanan olisi voinut luokitella myös toisin. Esimerkiksi ilmaukseen *superlehmä* liittyy paitsi tuottavuus ja tehokkuus (ks. 4.5.) myös ominaisuuksien erinomaisuus (ks. 4.3.). *Supersijoittaja* on toiminnassaan paitsi onnistunut myös tehokas ja tuottelias (ks. 4.5.), ja *superministeriö* toteutuessaan paitsi laaja-alainen (ks. 4.6.) myös vaikutusvaltainen (ks. 4.7.) – ja ainakin sen perustamista esittävien mukaan myös tehokas (ks. 4.5.). Analyysin lähtökohta on aina käsite, joten ulkoasultaan sama sana voi kuulua eri ryhmiin. Esimerkiksi *supervuosi* on luokiteltu toisaalta onnistumismerkityksen perusteella ja toisaalta laaja-alaisuusmerkityksen pohjalta eri käsitteitä kuvaavana ilmauksena eri ryhmiin. Vastaavasti myös *superlatiivi* voi ilmentää sekä onnistumista (ks. 4.4.) että suuruutta (ks. 4.6.). Etymologisesti latina-laista alkuperää (*superlativus*) oleva *superlatiivi* ilmaisee kielitieteen terminä verrattavan

ominaisuuden suurinta määrää. *Superlatiivi* ilmaisee positiivin ja komparatiivin jälkeisenä kolmantena vertailuasteena eli yliasteena tällöin sen, että ”tarkasteltavan ominaisuuden aste on luonnehdittavalla suurempi kuin muilla kyseisen vertailujoukon jäsenillä” (Tieteen termipankki 2016). Aineistossani *superlatiivi*-sanaa käytetään ei-termimäisesti laaja-alaisesti ja kuvainnollisesti ylistävistä lausunnoista (vrt. NS s. v. *super*-). Sanoja näennäisesti yhdistävä piirre, kuten esimerkiksi ajallisuus, ei ole analyysia ohjaava. Esimerkiksi aineistoni *superlauantai* kuuluu tarjousmerkitystä ilmentävänä ensimmäiseen ryhmään (ajallisesti rajattu tarjonta), kun puolestaan *supertiistai* vaaleihin liittyvänä käsitteenä kuuluu laaja-alaisuutta ilmentävänä kuudenteen ryhmään (suuri, laaja-alainen).

Seuraavissa alaluvuissa käsittelen lähemmin merkityspiirreluokkia esittelemällä eri piirteitä kuvaavia esimerkkejä.

4.1. Ajallisesti rajattu tarjonta

Ensimmäisen pääryhmän sanoissa eli ajallisesti rajatussa tarjonnassa etuliite voi viitata joko ajallisesti rajattuun tai laajaan tarjontaan. Esimerkiksi Lidl-kauppaketjun *superlauantai* viittaa tiettyihin viikon kuudentena päivänä voimassa oleviin tarjouksiin. Laajaa valikoimaa edustaa aineistossa *Helsingin Sanomien* kulttuurisivujen (kuvataiteen) *superviikonloppu*, jonka aikana ”Tove Jansson -näyttely ja Kiasma ovat auki viimeistä viikonloppua. Edvard Munch -näyttely avaa ovensa ja taiteilijoiden työhuoneillekin pääsee” (HS 5.9.2014). Viikonpäivistä *super*-alkuisina aineistossa tässä merkityksessä esiintyvät lauantaan lisäksi myös perjantai ja sunnuntai. Laajin ajallinen rajaus aineistossa on *superkuukausi*, ja *superviikonloppun* lisäksi aineistoon sisältyvät myös *superviikko* ja *superpäivä(t)*.

4.2. Edullinen

Superale, *superhalpa*, *superhinta*, *supertarjous* ja *supersäästö* ovat esimerkkejä sanoista, joissa on mukana merkityspiirre ’edullinen’. Sanat esiintyvät mainoksissa ja niihin sisältyy usein myös ajallinen rajaus. Esimerkiksi Lidlin mainoksessa tämä todentuu tietyn päivämäärän korostuksella: ”Supertarjoukset VAIN lauantaina 16.8.!” Eri kauppaketjut näyttäisivät suosivan eri sanoja edullisuutta ja säästömahdollisuutta markkinoidessaan. Tokmannin mainoksissa toistuvat *superale* ja *superhalpa*, Hongkong mainostaa *supersäästöä*, Keski-Keski kyläkauppa *superhintaa*, kun taas dna-kauppa, Musti ja Mirri sekä K-supermarketit käyttävät Lidlin tapaan *supertarjousta*.

4.3. Ominaisuuksiltaan erinomainen

Kolmannen pääryhmän sanoilla on merkityspiirre ’ominaisuuksiltaan erinomainen’. Tähän ryhmään kuuluvat aineiston sanat ilmaisevat suorituskyvyn, tehon tai vaikutuksen, monipuolisuuden, helppouden, kattavuuden tai kyvyn erinomaisuutta ja paremmuutta. ”Superbanaanit voivat parantaa afrikkalaisten elämänlaatua” otsikoi *Helsingin Sanomat* tiedeosaston artikkelinsa 17.6.2014. Artikkelissa australialaiset tutkijat vakuuttavat

beetakaroteenilla rikastettujen *superbanaanien* voivan parantaa miljoonien ugandalaiden ja muiden itäafrikkalaisten elämänlaatua ja terveyttä. Uusi kiinalainen *superpuhelin* (HS 18.4.2015) on uutuuspuhelin, joka ”lyö pöytään kunnioitettavan ominaisuuslistan: 6,33 tuuman näyttö, kahden gigahertsin ja kahdeksan ytimen suoritin, tallennustila 64 tai 128 gigatavua ja kamerassa Sonyn kenno. Takapuolelta löytyy lisäksi sormenjälkitunnistin, kaksi sim-korttipaikkaa sekä infrapunakaukosäädin.”

Superverkon avulla kodin kaikkia laitteita voi hallita vaivattomasti yhdellä käden heilautuksella (HS 10.6.2013). Ominaisuuksiltaan erinomainen *superuimari* on aineistossa hai, jonka ihon karkeus tekee siitä tavoiteltavan mallin muun muassa uima-asujen ja kilpa-autojen suunnitteluun (HS 16.5.2014).

4.4. *Onnistuja, taitava*

Silloin kun aineistossa esiintyvä *superuimari* viittaa ”mielipuolisia” ja ”mielenkiintoisia” ennätysksiä tahkoavaan teini-ikäiseen kiinalaisurheilijaan (HS 31.7.2012), olen luokitellut merkityspiirteen kuuluvaksi ’onnistuja, taitava’ -luokkaan. Esimerkkejä vastaavanlaisista huippusuorittajista ovat myös *superhyökkääjä* ja *superjuoksija*. Macaulay Culkinia kutsutaan *Helsingin Sanomien* artikkelissa 90-luvulla *Yksin kotona* -elokuviissa näytelleeksi *superlapsitähdeksi*, jonka perustama pizza-aiheisia lauluja soittava bändi on buuattu vuonna 2013 pois klubilavalta (HS 27.5.2014). Vastakkainasettelu aiemman menestyksen ja nykyisen epäonnistumisen ja epäsuosion välillä korostuu tehdyn sanavalinnan kautta.

Onnistunut kokonaisuus ja lopputulos nousevat keskeiseen rooliin, kun ”Huilu, oboe, klarinetti, käyrätorvi ja fagotti soivat niin hyvin yhdessä, että niistä syntyy *superpuhallin*” (HS 19.10.2011). *Supersijoittaja* kertoo, kuinka rikastutaan (HS 29.9.2014) ja *superlaihduuttajan* täytyy ”lisätä rajusti liikkumistaan tai vähentää syömistään – muuten kilot alkavat kertyä takaisin” (HS 6.7.2013).

Supervuosi on urheilijan kannalta onnistuneiden tulosten vuosi, minkä perusteella hänet voidaan valita jopa vuoden parhaaksi urheilijaksi (HS 15.1.2013). *Superlatiivinen* maalivahtipeli on taitavan maalivahdin tunnuspiirre: ”Anaheim Ducksin vasta 21-vuotias maalivahti John Gibson saattoi olla paras maalivahti, jonka koskaan olen nähnyt U20-kisoissa. Uskomaton kyky pysyä viilipyttymäisen rauhallisena kaikissa tilanteissa superlatiivisen maalivahtipelin tekniikan lisäksi.” (HS 10.9.2014.) Kun suomalaisen teknologian alan yrityksen vientiä kuvataan *supervuotena*, tuloksena on ”kaksinumeroisia kasvuprosentteja. Ennätysmäistä vientiä. Paljon ilonaiheita” (HS 23.4.2013). Paikallissanomalehti *Pohjalaisen* otsikointi ”Super-kolmio malliksi muille” viittaa pääministeri Stubbin kiittämään asenteeltaan ja ilmapiiriltään onnistuneeseen aluekolmioon, jonka kulmissa ovat Vaasa, Seinäjoki ja Kokkola voittaja-asenteella. Artikkelin mukaan koko maa pelastuisi, jos vastaavaa saataisiin aikaan muuallekin. (Pohjalainen 24.2.2015.)

4.5. Paljon tuottava, tehokas

Tuottavuuden ja tehokkuuden merkityspiirteitä edustavat aineistossani esimerkiksi *superlehmä*, *super-riisi*, *superpäivittäjä* ja *supertemppi*. *Superlehmä* Sanni tuottaa päivässä 70 litraa maitoa eli määrän, johon Keräsen tilalla Taivalkoskella aiemmin tarvittiin neljä lehmää (HS 27.12.2012). 18-vuotias *superlehmä* Jella puolestaan on lypsänyt jo 200 tonnia maitoa – määrän, johon yltää vain kahdeksan lehmää koko maailmassa (HS 27.2.2013).

Kiinassa viljeltävä *super-riisi* voi tuottaa ”jopa kaksinkertaisen sadon tavalliseen riisipeltoon verrattuna” (HS 17.10.2011). Facebookin ahkerat kymmeniä kertoja päivässä statustaan muokkaavat *superpäivittäjät* kertovat *Helsingin Sanomien* referoiman tutkimuksen mukaan eniten myös henkilökohtaisista asioistaan (HS 23.6.2014). Kun kodille tarvitaan uusi alku, on aika kutsua paikalle *supersiivoja*, joka ”puhdistaa tilan kuin tilan, oli kyse sitten homeisesta kesämökistä tai torakoita vilisevästä asunnosta” (HS 10.11.2013). Titeillä *desinfektor* toimivan tehosiivoajan työnkuvaan kuuluu myös rikospaikkojen siivousta. Tehokkuuspiirrettä ilmentää myös *supertemppi* eli väliaikaiseksi ja määräajaksi projektiin tai kehitysvaiheeseen palkattu johtaja (HS 8.6.2013). *Supertemppit* (käännöslaina englannin kielen sanasta ”supertemporary”) ovat alansa parhaiten koulutettuja huippujohtajia, joilla ei riippumattomina ammattilaisina ole pysyvää organisaatiokytkentää. Greenstone Millerin ja Millerin (2012) mukaan *supertemppien* yleistyminen heijastelee sekä työvoiman että yritysten ajattelunmuutosta pysyvyydestä kohti hankepohjaista kilpailukykyistä modulaarisuutta.

4.6. Suuri, laaja-alainen

Kuudennessa ryhmässä *super*-alkuisten sanojen merkityspiirteenä on ’suuri’ tai ’laaja-alainen’. Pääosin itsepalveluperiaatteella toimivan ja ruoan myyntiin keskittyvän suurikoisen päivittäistavaramyymälän eli *supermarketin* myyntipinta-ala on 2 000–6 000 neliötä (Kielitoimiston sanakirja 2014; The Reinvestment Fund 2011). Marjakauppaa tekevän Osmo Kolun mukaan esimerkiksi Murmanskissa *supermarketit* ovat uudempi ilmiö: ”Kun Kolu saapui Murmanskiin ensimmäistä kertaa vaihto-oppilaaksi vuonna 2002, kaupungissa ei ollut yhtään supermarkettia. Ruokatavarat olivat hyllyillä tiukkojen murmanskilaismyyjien selkien takana.” (HS 4.3.2015.)

Helsingin Sanomat uutisoi Boliviassa (HS 28.10.2011), Italiassa (HS 3.8.2012) ja Yhdysvalloissa (HS 12.12.2013) sijaitsevista *supertulivuorista*. Esimerkiksi tällaisen Yellowstonen kansallispuiston alla sijaitsevan tulivuoren ”magmaakammion onkalo on jopa 90 kilometrin pituinen, ja sen sisälle on varastoitunut 200–600 kuutiokilometriä sulaa kiviainesta.” Ensimmäiset kahden rekan kuorman kuljettavat *superrekat* saivat Suomessa Liikenteen turvallisuusvirasto Trafín myöntämät viiden vuoden koeajat ja poikkeusluvat vuonna 2013. Jopa yli 30 metriä pitkien ja lähes 100 tonnia painavien suurten rekkojen avulla pyritään vähentämään kuljetusten määrää, päästöjä ja polttoainekuluja. (HS 2.12.2013.)

Kun kuun kiertorata on lyhimmän mahdollisen matkan päässä maasta, näyttää kuu kirkaammalta ja suuremmalta *superkuulta* (HS 11.8.2014). *Superministeriö* puolestaan on ministeriöitä Ruotsin, Saksan ja Venäjän mallin mukaisesti yhdistävä temaattinen ja

päällekkäisyyksiä karsiva hallintokokonaisuus (HS 29.8.2014). Ranskassa kaksi vuotta käytössä ollut suurituloisten 75 prosentin *superverosta* luovuttiin helmikuussa 2015. Vero herätti paljon vastustusta kohentamatta maan taloutta. (HS 5.1.2015.)

Vuoden 2012 *supertiistaina* äänestettiin Yhdysvaltojen presidentinvaaleissa 11 osavaltiossa (HS 8.2.2012). Osavaltioiden määrä vaihtelee vaaleittain, esimerkiksi vuonna 2008 äänestettiin vastaavana tiistaina peräti 24 osavaltiossa. Päivällä on näin ollen suuri merkitys ehdokkaiden esivaalikampanjassa. (Niskakangas 2008.) *Supervuoteen* voi liittyä onnistumispiirteeseen (vrt. 4.4.) lisäksi myös laaja-alaisuus. Esimerkiksi kun Ranskalle valitaan sekä presidentti että parlamentti samana vuonna, kirjoitetaan politiikan *supervuodesta* (HS 31.5.2014). *Superjakelulla* yrittäjän mainos puolestaan tavoittaa kaksi maakuntaa, kun ilmaisjakelulehdet *Epari* ja *Vaasan Ikkuna* jaetaan yhteensä lähes 100 000 talouteen. *Superkantakielen* oletetaan tutkimuksen mukaan yhdistäneen 15 000 vuotta sitten seitsemään eri kieliperheeseen kuuluvia ja nykyisin toisistaan maantieteellisesti etäällä olevia ”hyvin erilaisia kieliä, kuten suomen, tamilin, ja siperialaisia kieliä” (HS 11.5.2013). Suuruutta kuvaa aineistossa myös *superlatiivi* seuraavassa kontekstissa: ”Kiina on superlatiivi: se on aina suurin ja kaikessa eniten” (HS 21.10.2012).

4.7. Tunnettu, vaikutusvaltainen

Seitsemännän pääryhmän sanoilla on merkityspiirre ’tunnettu’ tai ’vaikutusvaltainen’. *Suomen kielen perussanakirjan* (1994) ja *Kielitoimiston sanakirjan* (2014) määritelmä *supertähdelle* on ”(kansainvälisesti) erittäin tunnetusta elokuva- tm. tähdestä”. *Helsingin Sanomien* artikkeleissa *supertähti* viittaa aina 1990-luvulta asti useimmiten joko viihde- tai urheilualan toimijaan.

Urheilulajeista tavallisimmin jääkiekossa (erityisesti NHL:ssä) ja jalkapallossa näyttää esiintyvän *supertähtiä*: ”Pittsburgin supertähti Sidney Crosby käänsi ottelun kahdella maalilla toisessa erässä” (HS 19.4.2015) ja ”Supertähti Lionel Messi paljastaa miten isyys on kehittänyt häntä ihmisenä” (HS 14.4.2015). Myös menestyksestä kansainvälistä uraa tehnyt suomalaisurheilija voidaan nimetä supertähdeksi: ”Ajaxissa Litmanen on supertähti” (HS 25.5.1995), ”Kalle Palander on nyt supertähti” (HS 23.10.2004). Aineistossa esiintyy myös aitajuoksun, pikajuoksun, koripallon, pyöräilyn, tenniksen, alppiihdon, vapaaottelun, pesäpallon, baseballin, formulan, kolmiloikan, mäkihypyn, hiihdon, golfin, syöksylaskun, lumilautailun sekä painin *supertähtiä*. Suomen raviurheilun *supertähden* tittelin lehden artikkeleissa saa ori Brad de Veluwe (HS 3.2.2013).

Viihdealan *supertähtiä* ovat muusikot ja näyttelijät: ”Rockin supertähti Bruce Springsteen saa oman museon – internetissä” (HS 15.5.2014), ”Ohjaaja on kuitenkin nainen, amerikkalainen näyttelijä ja supertähti Angelina Jolie” (HS 24.1.2015). Suomalainen supertähti tällä alalla on esimerkiksi tunnettu sopraano ”[...] keskipisteenä on 49-vuotias suomalainen supertähti Karita Mattila” (HS 21.9.2009). Viihdealalla tunnettuus liittyy piirteensä yksilöiden ohella myös *superyhtyeisiin*, jotka kokoavat useita tunnettuja ja pitkän uran tehneitä muusikoita yhteen: ”[...] Porissakin on nähty Euroopan festivaalikesän täkyksi koottuja legendojen ’superyhtyeitä’ [...]” (HS 21.7.2013).

Supertähden tunnettuus liittyy aineistossa myös tieteeseen ja tekniikkaan. Esimerkiksi Stephen Hawkingia kutsutaan ”fysiikan popularisoinnin supertähdeksi” (HS 10.2.2014), Yhdysvalloissa 3 000 hengen seminaariyleisölle puhunutta syöpätutkijaa Heikki Joensuuuta ”lääketieteen seuraavaksi supertähdeksi” (HS 11.6.2011) ja palkittua arkkitehtia Renzo Pianoa ”italialaisen puuarkkitehtuurin supertähdeksi” (HS 1.8.2013). Tunnettuutta ja vaikutusvaltaa liittyy politiikan *supertähteen* Hillary Clintoniin, jonka jälkeen jää täyttäväksi iso tyhjiö (HS 1.2.2013).

Poliittisesti johtaviksi ja (erityisesti sotilaallisessa mielessä) vaikutusvaltaisiksi *supervalloiksi* aineistossa nimetään Yhdysvallat ja Venäjä. Lisäksi esimerkiksi Saksa mainitaan talouden supervaltana, Britannia popmusiikin supervaltana ja Suomi Etelä-Korean rinnalla koulutuksen supervaltana: ”Saksalle yritetään talouden supervaltana säilyttää sellaisiakin vastuita [...]” (HS 7.3.2015), ”Britannia on ollut vuosikymmeniä popmusiikin supervalta [...]” (HS 19.8.2012), ”Suomi ja Etelä-Korea ovat kaksi selvää ’koulutuksen supervaltaa’, julisti tiistaina Pearson” (28.11.2012).

4.8. Voimakas, vahva

Merkityspiirre ’voimakas, vahva’ liittyy aineiston *super*-alkuisissa sanoissa ensisijassa luonnonilmiöihin, terveyteen, talouteen ja (tekniisiin) innovaatioihin. Voimakkaita ja myös tuhoisia *supermyrskyjä* ja *supertaiifuuneja* on esiintynyt viime vuosina varsin usein. Vasta-aineita on alettu tunnistaa sars-epidemian *supertartuttajille*, jotka levittävät vaikeaa hengitystieinfektiota tavallista tehokkaammin Arabian niemimaalla (HS 29.4.2014). *Superinflaatio* liittyy aineistossa EU:n integroivaan ja kontrolloivaan talouspolitiikkaan: ”EU on päätyvässä setelirahoitukseen, jonka lopputulos on euron superinflaatio” (HS 16.8.2012).

Kasvipöörästä ja 300 kertaa sokeria makeampaa *supermakeuttaja* steviaa käytetään muun muassa virvoitusjuomissa (HS 31.1.2013). *Superliima* mainitaan puolestaan *Hel-singin Sanomien* tiedartikkelissa pieleen menneenä 1960-luvun lopun keksintönä, joka kuitenkin tuotti myöhemmin onnistuneen innovaation eli post it -lapun.

Kun hollantilaiset opiskelijat käyttävät Juukaan rakennettavan iglun 30-metrisessä kupolissa kestävästä sahanpuruista ja jäästä valmistettua *superjäättä*, on tähtäimessä Japanin hallussa olevan 25 metrin maailmanennätyksen rikkominen (HS 28.10.2013).

5. Levinneisyys

Koska monilla *super*-alkuisilla ilmauksilla näyttäisi olevan suhteellisen tarkkarajainen määritelmä tietyllä erikoisalalla, niitä voi pitää terminä, erikoisalan käsitettä edustavina (vakiintuneina) kielellisinä ilmauksina (ks. esim. Nuopponen & Pilke 2016). Esimerkiksi superkuu-käsitteellä on tarkkarajainen määritelmä: ”...a new or full moon which occurs with the Moon at or near (within 90% of) its closest approach to Earth in a given orbit (perigee)” (Nolle 2011). Merkillä pantavaa on, ettei *superkuu* ole ilmiön tieteellinen nimitys,

vaan astronomiassa siihen viitataan termillä *perigeumi-täysikuu* (vrt. Liljeström 2014). Vastaavalla tavalla ainakin aineiston *superjään* voi katsoa olevan *pykriitin* popularisointi nimitys.

Aineistoni sanat edustavat eri erikoisaloja. Tekniikan (*superpuhelin*) lisäksi edustettuina ovat astronomia (*superkuu*), biologia (*superuimari*), fysiikka (*superjohdin*), elintarviketeollisuus (*supermakeuttaja*), geologia (*supertulivuori*), kemia (*superraskas alkuaine*), kielitiede (*superkantakieli*), lääketiede (*supertartuttaja*), maatalous (*superlehmä*), meteorologia (*supertaiifuuni*), politiikka (*supertiistai*), psykologia (*superego*), taloustieteet (*superinflaatio*), vaatetusteollisuus (*superasu*) ja yhteiskuntatieteet (*supervalta*).

Esimerkkejä aineistossa esiintyvistä mahdollisista termeistä edellä mainittujen lisäksi ovat *superbakteeri*, *superbanaani*, *superdiesel*, *superdiffuusio*, *supereriste*, *superhiukkanen*, *superhunaja*, *superhiiva*, *superjohdin*, *superjäähdyntynyt (vesi)*, *superkarttuma*, *superkeihäs*, *superkokoinen (musta aukko)*, *superkomeetta*, *superkone*, *superkortteli*, *superloni*, *supermaapallo*, *supermaistaja*, *supermanner*, *supermarionaatio*, *supernova*, *superpehmeä (rennas)*, *superpuhdas (vesi)*, *superpurkaus*, *superpositio*, *superproteiini*, *superrekisteri* ja *supersymmetria*.

Tietyn ilmauksen levinneisyyden voi todeta ja todentaa, mutta on erittäin vaikea selvittää, mikä missäkin ilmauksessa kielenkäyttäjää kulloinkin viehättää. Edes syvälliset kielipsykologiaan pohjautuvat tutkimukset eivät kykene antamaan yksiselitteistä vastausta tähän kysymykseen. Yksi tapa on tarkastella ilmausta kuin myytävää tuotetta eli sen ominaisuuksia, sen markkinointia ja valitsevaa markkinatilannetta. (Huhtala 1989, 128.)

Ominaisuudet voivat olla joko todellisia tai kuviteltuja. *Superin* todellisia etuja ovat sen lyhyys ja helppokäyttöisyys (taipumattomuus). Laura Tyysterin (2015, 130) mukaan nykyisessä suomen kirjoitettuun yleiskieleen kuuluvassa yhdyssanastossa on käytössä paljon prefiksinkaltaisia elementtejä. Hän toteaa, että kielenkäyttäjien valintoihin voivat vaikuttaa käytettävyys, jo käytössä olevien sanojen tarjoamat mallit, kielenhuollon ohjeet, rakenteeseen liitetty tyyliarvo sekä muoti. Rakenteen suosio voi liittyä myös sanojen laina- tai kotoperäisyyteen ja sosiolingvistisiin seikkoihin. (Tyysteri 2015, 218–219.) *Super*-ilmauksen laaja-alaisuus on toisaalta etu, toisaalta haitta. Häkkisen (1990, 150–155) mukaan yhdyssanan merkitystä ei useinkaan voi päätellä automaattisesti rakenneosien perusteella, minkä myös esittämäni aineistoesimerkit osoittavat. Esimerkiksi *supertempppi* tai *superverkko* eivät avaudu kielenkäyttäjälle ilman käyttöyhteyttä ja merkityksen selvittämistä. *Superrekan* suurta kokoa ja kapasiteettia läpinäkyvämmiin kuvaavia ilmauksia ovat *jätti-* ja *mammuttirekka* (vrt. Pohjalainen 5.1.2016).

Kuten aineistostani käy ilmi, etuliitteeseen voidaan liittää useita eri merkityspiirteitä alasta riippumatta. Edullisuus (*superhinta*) ja ajallisesti rajattu tarjonta (*superlaurantai*) on aina suhteellista. Ainakin jossain määrin kuvitelluiksi piirteiksi katsoisin aiemman tutkimuksen (Pilke 2002) *täsmäruoan* tapaan *superruokaan* liitetyt terveyttä ja hyvinvointia parantavat vaikutukset. Myös *superjakelu*-tyyppiset ilmaukset, joilla viitataan kaksi maakuntaa ja 100 000 taloutta kattavaan levikkiin, ovat laajemmassa tarkastelussa rajallista hyvää ja huippua.

Sanan esiintyminen Suomen suurimman päivälehdessä tai mainoksissa vaikuttaa sanan nopeaan yleistymiseen. Ilmauksen markkinointiin vaikuttaa myös se, kuka ilmausta käyttää. Mitä vaikutusvaltaisemmasta henkilöstä on kyse, sitä herkemmin hänen kielenkäytöstään otetaan mallia (Huhtala 1989, 128). Taustalla olevan kansainvälisen tutkimuksen mainitseminen *superbanaanin* yhteydessä antaa asialle omanlaisensa painoarvon. Markkinointia edistää myös se, millaisena kielenkäyttäjää koetaan ilmaisun käyttöyhteyden. Terveysvaikutukset ja ekologisuus näkyvät tiedotusvälineissä ja kiinnostavat suurta yleisöä, koska ne liittyvät omaan terveyteen ja terveelliseen elinympäristöön (vrt. Kärki 1998). Näin ollen *superruokaa*, *supermakeuttajaa* ja *superrekkaa* markkinoidaan yksinomaan positiivisina, ja ne myös koetaan helposti sellaisiksi. Samalla kuitenkin sekä *superruoka* että *supermakeuttaja* ovat ominaisuuksiltaan rajallisesti tunnettuja (ks. Hartwall 2015), perustuvat täsmennyttömille väitteille tai voivat sisältävää jopa myrkyä (Ranta 2011). *Superrekat* puolestaan voivat pituutensa vuoksi olla ohitustilanteessa riski liikenneturvallisuudelle (Tanskanen 2014).

Haasteellisessa taloustilanteessa *supertempille* on ikään kuin sosiaalinen tilaus. Ilmaus ja siihen liittyvä toiminta voidaan kokea positiiviseksi, vaikka todellisuudessa olisikin kyse usein lyhyttempoisesta saneeraukseen kautta tehtävästä tehostamisesta. *Superlehmällä* ja *super-riisillä* haettaneen hyväksyntää myös rotujalostukselle ja geenimanipulaatiolle. *Superselfie*, jossa esiinnyttään julkisuuden henkilöiden kanssa, saa itsensä korostamisen vaikuttamaan jopa tavoittelemisen arvoiselta.

Jari Sivonen (2010) erottaa *Kielikellon* artikkelissaan epäonnistuneesta *voimakas-* ja *voimakkaasti-*sanojen käytöstä kolme pääryhmää. Muotisanaa käytetään hänen mukaansa, vaikka tarjolla on kuvaavampia ja täsmällisempiä ilmauksia. Punttila (1990) toteaa mainosten ja uutisten tekijöiden hillittömän kilpailun lukijoista johtavan siihen, että monia absoluuttisen superlatiivisuuden ilmauksia on alettu pitää liian tavanomaisina. Hän näkee selvän yhteyden sen välillä, että kun luodaan yhä voimakkaampia ilmauksia, järkytetään intensiteettisanojen järjestelmää ja joudutetaan sitä kautta myös sanojen inflaatiota. Aineistossani tällainen tapaus on esimerkiksi *superhelle*, jonka taustalla olevaa ilmiötä voisi osuvammin ja omakielisesti kuvata *ääri-*, *ennätys-* tai vaikka *hirmu-*alkuisesti (vrt. Pyhälähti 2015; Ilmatieteen laitos 2010). *Superalen*, *superhalvan*, *superhintojen*, *supertarjousten* ja *supersäästöjen* keskeltä *tositarjous* erottuu edukseen.

Muoti-ilmaus voi Sivosen (2010) mukaan myös ikään kuin tunkeutua vakiintuneen ilmauksen alueelle yrittäen syrjäyttää sen. Aineistossa esimerkiksi *superpuhelin* vaikuttaa markkinointikikalta, joka perustuu laitteen ominaisuuksien paremmuuden korostamiseen.

Epäonnistuneinta muotisanan käytön Sivonen (2010) sanoo olevan silloin, kun merkitys sumenee. Muutaman prosentin korotus eläkekarttumassa kuulostaa suurelta, kun siihen viitataan termillä *supereläke*, ja normaalista saadaan erityistä, kun kahdeksan tunnin yöunet tekevät ihmisestä *supernukkujan*. Merkitys voi myös jopa vääristyä. Punttilan (1990) esimerkki tästä on kreikkalaisperäinen *hyper-*etuliite, jonka varsinainen tehtävä ei ole ilmaista ominaisuuden erittäin suurta määrää. Sen sijaan se osoittaa jonkin

normaaliuden rajan ylittämistä, joten kielitieteessä *hyperkorrekti* ei tarkoita 'erittäin korrektiä' vaan 'liioitellun, virheellisen korrektiä'. Vastaavasti hänen mukaansa ei tulisi puhua esimerkiksi *ylinopeista* tai *supernopeista junista*, ellei tarkoiteta turvallisuuden kannalta liian kovavauhtisia kulkuvälineitä. Samanlainen vääristymisen mahdollisuus on Punttilan mukaan myös *ylilahjakkaan* ja *yliälykkään* kaltaisissa yhdysadjektiiveissa, jotka olisivat korvattavissa *poikkeuksellisen lahjakkaalla* ja *erityisen älykkäällä*. Aineistossani vastaavia ilmauksia ovat esimerkiksi *superiäkäs* ja *superälykäs*.

6. Lopuksi: muodista meemiksi

Tietynlaiset sanat käyvät kaupaksi tiettyyn aikaan. Samalla tavalla kuin täsmällisyys helposti koetaan nykypäivän kiireessä ja tehokkuudessa erityisen tavoittelemisen arvoiseksi (vrt. Pilke 2002), näyttäisi myös ylivertaisuudella ja paremmuudella olevan sosiaalinen tilaus vaikuttavuutta, menestystä ja ranking-ajattelua korostavassa nykydiskurssissa.

Tässä artikkelissa esitetyt tulokset rajautuvat ajallisesti yhden vuoden aikana tekemiini havaintoihin, yhden sanomalehden arkistoon sekä kolmeen sanakirjaan. *Nyky-suomen sanakirjassa* (1961) *super*-alkuisia hakusanoja on 11 kappaletta, joista suurin osa kuuluu tekniikan erikoisalaan. Sanoista vain kolme eli kemian alan *superfosfaatti* ja kielitieteen *superlatiivi/-nen* on mukana uudemmissa sanakirjoissa. *Suomen kielen perussanakirjassa* (1994) *super*-alkuisia sanoja on 17, jotka kaikki ovat myös *Kielitoimiston sanakirjan* (2014) yhteensä 21 hakusanan joukossa.

Tutkimukseni pohjalta voi todeta, että vierasperäiset *super*-alkuiset sanat näyttäisivät olevan laajassa käytössä media-aineistoissa. Ajanjaksolla 6/2014–5/2015 kerätyistä 734 eri sanasta on havaittavissa sanakirjojen perusmerkityksiä ('yli-', 'erittäin', 'hyvin', 'huippu-'). Perusmerkitysten lisäksi olen erottanut sanoista kahdeksaan eri luokkaan kuuluvia semanttisia piirteitä.

Päätän artikkelini lyhyeen pohdintaan *meemisanan* käsitteestä. *Super*-alkuisten sanojen käytön kaltaista ilmiötä voi kutsua muotisanojen käytöksi. Ongelmana ovat tällöin kuitenkin artikkelin alussa esiin nostetut ilmausten statukseen ja ajallisuuteen liittyvät seikat. *Meemi*-ilmausta ensimmäisenä vuonna 1976 käyttäneen Richard Dawkinsin ajatukset pohjaavat genetiikkaan, antropologiaan ja etnologiaan. Dawkins (2006, 192) määrittelee *meemin* kulttuurisidonnaiseksi kopioitujaksi, eräänlaiseksi kulttuuriseksi DNA:ksi ja aivojen informaatioyksiköksi. Menestynyt kopioituja kopioituu hänen mukaansa täsmällisesti, kopioita on useita ja niiden pitää säilyä riittävän kauan. Blackmore (2000, 75, 90) kuvaa meemit kulttuuriin sisältyväksi ainekseksi ja yksiköiksi, jotka siirretään eteenpäin jäljittelyn avulla. Ajatuksia ja informaatiota edelleen siirtävänä kopioitujana meemin tulee täyttää periytymisen, muuntelun ja valinnan ehdot (Durham 1991; Dennett 1991). Kysymykseen meemiyksikön koosta ei Blackmoren (2000, 88–90) mukaan ole vain yhtä oikeaa vastausta. Esimerkiksi Beethovenin viidennen sinfonian neljä ensimmäistä säveltä voidaan katsoa meemiksi, koska ne ovat kopioituneet menestyksekkäästi. Hän näkee kuitenkin yhden sanan liian suppeaksi yksiköksi verrattuna esimerkiksi mainoslauseeseen.

Super- näyttäisi tutkimukseni perusteella kopioivan täsmällisesti etymologisen 'yläpuolella' ja 'yli-' -merkityksen. Yhdistyessään erilaisiin kantoihin eri konteksteissa se on myös hyvin muuntautumiskykyinen. Samoin kuin tarina harvoin toistuu kerrottuna täsmälleen samanlaisena, myös *super-* saa erilaisissa yhdistelmissä uusia merkityksiä – ja siihen yhdistyy jopa meemille sallittuja ja tyypillisiä virheitäkin.

Meemipohdinnan syventäminen edellyttää jatkotutkimuksena sanakirjojen ja uudis sanojen luetteloiden seuraamista sekä systemaattista *super-*alkuisten sanojen diakronista esiintymistiheyden tutkimista myös erikielisissä korpuksissa. Tämän perusteella on mahdollista päätellä, voiko *super-*etuliitteen merkityksineen nähdä kulttuurisena meeminä ja mitkä *super-*alkuiset sanat täyttävät aidon kopioitujan kolme ehtoa, jolloin ne olisivat mahdollisesti muotisansoista eroavia *meemisansoja*. Mikäli sekä kulttuurisia että käyttöä koskevia kriteereitä sovellettaessa ei laajemmista korpuksista ole erotettavissa riittävästi erottavia käsittepiirteitä, on kyseessä vain yksi käsite. Tässä tapauksessa voisi harkita käsitteen nimeämistä *meemisanaksi* nykyisen *muotisanan* sijaan. Yhdessä meemisanat voivat muodostaa helposti kopioituvia, tiettyä ideologiaa toistavia meemiryhmiä (meemipleksejä). Esimerkiksi tiettyjä merkkejä yli-ihmisyuden ja ylivertauisuuden ideologiasta on nähtävissä tämän artikkelin aineistossa: *superdiplomaatti*, *superjohtaja*, *supermanageri*, *supermetsuri*, *superosaaja*, *superpoliitikko*, *superpoliisi*, *supersotilas*, *supersuorittaja*, *supersuunnittelija*, *supertanssija*, *superteoreetikko*, *superviestijä*, *supervalmentaja*... Näissä ilmauksissa on viitteitä statussaan liittyvästä aseman tavoittelusta (vrt. Huhtala 1989, 127).

The Economist -lehden artikkeli joulukuulta 2015 nimeää superjohtaja-ilmion super-suorittamisen kultiksi ("cult of super-performance"), jolle tulisi laittaa piste ennen kuin se riistäytyy käsistä. Sanatason inflaatio voi heijastella myös tiettyä arvomaailman muutosta tai jopa pyrkimystä arvomuutokseen. Tyylin, ilmausten yhteiskunnallisen tilauksen, terminologian kehittymisen ja kopioitumisen näkökulmasta *super-*sanat tuntuvat tarjoavan kielitutkijoille monia mielenkiintoisia tutkimusmahdollisuuksia.

Lähteet

- ALLÉN, STURE – GELLERSTAM, MARTIN – MALMGREN, SVEN-GÖRAN 1989: *Orden speglar samhället*. Allmänna Förlaget, Stockholm.
- ANDERSSON, LARS-GUNNAR 1985: *Fult språk*. Carlsson Bokförlag, Stockholm.
- BLACKMORE, SUSAN 2000: *Meemit – kulttuurigeenit*. Suom. Osmo Saarinen. Art House, Helsinki.
- DAWKINS, RICHARD 1979: *The Selfish Gene*. Oxford University Press, Oxford.
- DENNETT, DANIEL C. 1991: *Consciousness Explained*. Little Brown, Boston.
- DURHAM, WILLIAM H. 1991: *Coevolution: Genes, Culture and Human Diversity*. Stanford University Press, Stanford.
- The Economist* 2015: Shumpeter: Here comes SuperBoss. Dec 19. <http://www.economist.com/news/business/21684107-cult-extreme-physical-endurance-taking-root-among-executives-here-comes-superboss>, luettu 28.12.2015.
- GREENSTONE MILLER, JODY – MILLER, MATT 2012: The Rise of the Supertemp. *Harvard Business Review*. May 2012. <https://hbr.org/2012/05/the-rise-of-the-supertemp>, luettu 14.1.2016.
- HAARALA, RISTO 1994: Suomen kielen perussanakirja – Nykysuomen sanakirjan perillinen. *Kielikello* 3, 4–5. Saatavissa sähköisenä: <http://www.kielikello.fi/index.php?mid=2&pid=11&aid=216>.

- HARTWALL 2013: *Supermakeuttaja stevia on kiinnostava vaihtoehto sokerille*. <http://www.hartwall.fi/fi/uutiset/2013/supermakeuttaja-stevia-on-kiinnostava-vaihtoehto-sokerille>, luettu 18.1.2016.
- HUHTALA, AARRE 1989: Muotisanat. JYRKI VESIKANSA (toim.): *Nykysuomen sanavarat*, 127–147. WSOY, Helsinki.
- HS = *Helsingin Sanomat*.
- HÄKKINEN, KAISA 1990: *Mistä sanat tulevat. Suomalaista etymologiaa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- 2008: Tähti on suuri, super sitäkin suurempi. *Tiede* 10. Saatavissa sähköisenä: http://www.tiede.fi/artikkeli/jutut/artikkelit/tahti_on_suuri_super_sitakin_suurempi.
- ILMATIETEEN LAITOS 2010: *Poikkeuksellinen vai harvinainen*. <http://ilmatieteenlaitos.fi/saa-on-harvoin-poikkeuksellinen>, luettu 15.1.2016.
- JOKINEN, RAIMO 2006: *Historialliset radiot*. http://www.hovirinta.fi/radiot/historialliset_radiot.htm, luettu 18.1.2016.
- KALLIOKOSKI, JYRKI 1995: Johdanto. JYRKI KALLIOKOSKI (toim.): *Teksti ja ideologia. Kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä*, 8–36. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos, Helsinki.
- KOLEHMAINEN, TARU 1978: Viisikymmentä vuotta Nykysuomen sanakirjan alullepanosta. *Kielikello* 10, 20. Saatavissa sähköisenä: <http://www.kielikello.fi/>.
- 1995: Karvomista kaukalossa. Merkityksenmuutoksia Nykysuomen sanakirjasta Suomen kielen perussanakirjaan. MAIJA LÄNSIMÄKI (toim.): *Sana kiertää. Kirjoituksia suomen kielestä*, 262–269. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 80. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, Helsinki.
- KTS = *Kielitoimiston sanakirja*. Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 35. Kotimaisten kielten keskus, Helsinki 2014. Päivitettävä julkaisu. Päivitetty 29.2.2016. <http://www.kielitoimistonsanakirja.fi/netmot.exe?motportal=80>, luettu 2.5.2016.
- KÄRKI, RIITTA 1998: *Lääketiede julkisuudessa. Prometheus vai Frankenstein*. Vastapaino, Tampere.
- LILJESTRÖM, ANNE 2014: *Kuka kumman superkuu?* <https://www.ursa.fi/blogi/otsikon-takana/kuka-kumman-superkuu/>, luettu 1.12.2016.
- LÄNSIMÄKI, MAIJA 1995: Varusnainen ja seikkailukoulu. Miten kieleen tulee uusia sanoja. MAIJA LÄNSIMÄKI (toim.): *Sana kiertää. Kirjoituksia suomen kielestä*, 253–261. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 80. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, Helsinki.
- MAAMIES, SARI 2010: Mikä on muotisana? *Kielikello* 4, 14. Saatavissa sähköisenä: <http://www.kielikello.fi/>.
- NISKAKANGAS, TUOMAS 2008: Supertiistai ratkaisee USA:n presidentinvaalien ehdokkaat. *Taloussanommat*. <http://www.taloussanommat.fi/ulkomaat/2008/02/04/supertiistai-ratkaisee-usan-presidentinvaalien-ehdokkaat/20083277/12>, luettu 3.2.2016.
- NOLLE, RICHARD 2011: *SUPERMOON What It Is, What It Means*. <http://www.astropro.com/features/articles/supermoon/>. Luettu 1.2.2016.
- NUOPPONEN, ANITA – PILKE, NINA 2016: *Ordning och reda. Terminologilära i teori och praktik*. Studentlitteratur, Lund.
- NS = *Nykysuomen sanakirja I–VI*. 1951–1961. WSOY, Helsinki.
- PANELIUS, OLAV – STEINBY, TORSTEN 1970: *Svenska modeord: en samling*. Hufvudstadsbladet, Helsingfors.
- PARKO, KAIJA 2010: *Hellehavaintoja*. http://www.kotus.fi/nyt/kotus-blogi/blogiarkisto/kaija_parko?5412_0=40, luettu 5.1.2016.
- PILKE, NINA 1999: Mitä täsmällistä on täsmäkuivaimessa? DETLEF WILSKA (toim.): *Erikoiskielet ja käännösteoria*, 277–288. Vaasan yliopiston käännösteorian ja ammattikielten tutkijaryhmän julkaisu nr 25. Vaasan yliopiston Humanistinen tiedekunta, Vaasa.
- 2002: Trendikkäästi täsmällistä. ANNE MAURANEN ja LIISA TIITTULA (toim.): *Kieli yhteiskunnassa – yhteiskunta kielessä*, 231–244. AFInLA:n vuosikirja 2002, n:o 60. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys, Jyväskylä.
- Pohjalainen 2016: Kantavatko sillat sadan tonnin jättirekkojen alla? 5.1.2016.
- PS = *Suomen kielen perussanakirja 1–3*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 55. 1990–

1994. Edita, Helsinki.
- PULKKINEN, PAAVO 1981: Suosiako vai kaihtaa muotisanoja? *Kielikello* 1, 9–14. Saatavissa sähköisenä <http://www.kielikello.fi/>.
- PUNTTILA, MATTI 1990: Hyperhyvää vai huippuhuonoa? Tarpeellisista ja tarpeettomista vahvistusanoista. *Kielikello* 1, 18. Saatavissa sähköisenä: <http://www.kielikello.fi/>
- PYHÄLAHTI, MINNA 2015: *Kun superhelle ei riitä*. http://www.kotus.fi/nyt/kotus-blogi/minna_pyhalahi/kun_superhelle_ei_riita.18865.blog. Luettu 5.1.2016.
- RANTA, CAROLA 2011: Tullilaboratorion tutkimista superfood-eristä puolet EU-määräysten vastaisia. *Kehittyvä elintarvike* 1, 22. <http://kehittyvaelintarvike.fi/teemajutut/tullilaboratorion-tutkimista-superfood-erista-puolet-eu-maaraysten-vastaisia>. Luettu 2.1.2016.
- THE REINVESTMENT FUND 2011: *Understanding the Grocery Industry*. <http://www.trfund.com/wp-content/uploads/2013/07/Understanding-Grocery-Industry.pdf>. Luettu 3.1.2016.
- SIVONEN, JARI 2010: Voimakas yhä voimissaan. *Kielikello* 4, 12–14. Saatavissa sähköisenä: <http://www.kielikello.fi/>.
- TANSKANEN, JARI 2014: *Superrekat tulevat valtateille - ohittaminen vaatii tilaa*. Yle Uutiset 5.9.2014. http://yle.fi/uutiset/superrekat_tulevat_valtateille_-_ohittaminen_vaatii_tilaa/7453132, luettu 3.1.2016.
- TIETEEN TERMIPIKANKKI 2016: *Superlatiivi*. <http://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:superlatiivi>, luettu 28.12.2015.
- Tietosanakirja*. 1909–1922. Tietosanakirja-osakeyhtiö, Helsinki. Saatavissa sähköisenä: <http://runeberg.org/tieto/>.
- TYYSSTERI, LAURA 2015: *Aamiaiskahvilasta ötökkätarjontaan. Suomen kirjoitetun yleiskielen morfosyntaktisten yhdyssanarakenteiden produktiivisuus*. Turun yliopiston julkaisuja, Annales Universitatis Turkuensis, ser. C osa, Scripta Lingua Fennica Edita. Turun yliopisto, Turku.
- VES = *Vierassanojen etymologinen sanakirja*. KALEVI KOUKKUNEN (toim.) 1990. WSOY, Helsinki.
- YLE 2013: *Kiinassa rakennettiin maailman nopein supertietokone*. Yle Uutiset 17.6.2013. http://yle.fi/uutiset/kiinassa_rakennettiin_maailman_nopein_supertietokone/6693023, luettu 1.1.2016.
- 2015: *Ironiaa ja kompakysymyksiä ymmärtävä supertietokone Watson sujahtaa pilvestä Suomeen*. Yle Uutiset 27.8.2015. http://yle.fi/uutiset/ironiaa_ja_kompakysymyksiä_ymmartava_supertietokone_watson_sujahtaa_pilvesta_suomeen/8260232, luettu 4.1.2016.

NINA PILKE: A fashionable meme? Finnish expressions beginning with the prefix super: their semantic categories, contexts of use, and distribution

This article discusses Finnish expressions beginning with the prefix *super*. The material consists of 734 different words collected from newspapers (both printed and via a digital archive), advertisements, free newspapers and the Internet between June 2014 and May 2015. The results show that words beginning with *super-* carry eight meanings besides the basic meanings given in dictionaries ('over-', 'top-', 'very', 'good'). Firstly, they can refer to a time limited supply (*superlauantai* 'super Saturday'). Secondly, the words can bear the meaning 'inexpensive' (*supertarjous* 'superoffer'). The third category in the material is 'excellence' (*superuimari* 'superswimmer'). In the fourth category, the meaning is 'successful, skilled', (*superpelaaja* 'superplayer') and in the fifth category, 'productive, effective' (*superlehmä* 'supercow'). The sixth category includes the meaning 'big, wide' (*supermarket*), the seventh, 'known, powerful' (*supertähti* 'superstar'), and the last category, 'strong, powerful' (*supermyrsky* 'superstorm'). In addition, words beginning with *super* can render positive associations, like 'healthy' or 'pro-environmental'. In these cases, one can ask whether the meaning is invented and used in order to sell a product or idea to the consumer by means of a fashionable expression.

The article also discusses possible names for the phenomenon of terms spreading through the media, in both LGP (language for general purposes) and in LSP (language for special purposes). One possibility is to consider expressions beginning with *super* to be buzzwords, i.e., words or phrases that become popular for a period of time and often have little meaning. Another solution suggested in the article, which solves the problem of the status and time limit features associated with buzzwords, is to name them memewords, which carry memetic, culture specific information that is copied by an imitation process based on variation, selection, and retention.

Nina Pilke
nina.pilke@uva.fi
Pohjoismaiset kielet, PL 700, 65101 Vaasan yliopisto